

Kulturális és nyelvi változás a változó régióban a hármas határ mentén
Néhány lexéma társadalmi, területi megoszlásának bemutatása

Előadásunk szorosan kapcsolódik a kongresszus tematikájához: nyelvi és kulturális változásról szólnak a térben és időben változó régióban. Juhász Dezső szekciót bevezető gondolata „A kultúra és társadalom térbelisége és időbelisége a nyelvet mint társadalmi és kulturális beágyazottságú rendszert egyaránt jelentősen determinálja” – fokozattan érvényes arra a területre, ahol kutatásainkat folytatjuk, a hármas határ mentére, a történelmi Szabolcs, Szatmár, Bereg és Ugocsa megyék területére. E megyék a történelem folyamán sajátos, népileg, nyelvileg és kulturálisan sokszínű táji régióját alkották a magyarságnak (vö. Borovszky 1910; Lehoczky 1881; Fábíán 1939), népek nyelvek kultúrák metszéspontjában helyezkednek, helyezkedtek el, ezért kiváló terepet biztosítanak az interkulturális hatások nyelvi, nyelvhasználati következményeinek vizsgálatára is.

Az a gazdasági, társadalmi, földrajzi egység, melyben a terület lakossága az elmúlt évszázadok során életét élte, kultúráját formálta, sokat változott a történelem folyamán nemcsak gazdaságilag, de geopolitikailag és kulturálisan is. Nyilvánvaló, hogy szorosabb térkapcsolatok nemcsak napjainkban léteznek, de léteztek a múltban is – bár nem mindig régióknak, hanem inkább tájnak, nagytájnak stb. nevezték azokat (vö. Andrásfalvy 1980: 541–58), a térkapcsolatok kialakulásában mindig fontos szerepe volt a táj és társadalom kölcsönhatásának. Manapság a régió ismérvei közül főként a funkcionális, gazdasági-társadalmi összetartozást emeljük ki, s megfelelünk arról, hogy a társadalmi összetartozásnak tudati szférája is létezik, a régió léte sajátos szellemiséget, kulturális közösséget is feltételez. A régió lényegéhez ugyanúgy hozzátartozik a közös történelmi múlt, a tradíció, a nyelvi-kulturális összetartozás, mint az intézményesült gazdasági és közigazgatási egységesítés (l. pl. Nemes Nagy József 1997: 407; Kósa László 1998: 16–19). „a régió lehatárolt területi egység a nemzeti és a települési szint között, amelyet [...] soktényezős társadalmi-gazdasági kohézió (regionalizálódás), az érzékelhető regionális identitás-tudat valamint az érdemi irányítási kompetenciájú és önállóságú regionális intézmények rendszere (regionalizmus) fog tartós egységbe” (Nemes Nagy József 2000: 147).

A hagyományos táji, regionális alakulatokat a történelmi változások, mozgások is jelentősen befolyásolták. A természetes regionális kapcsolatok a trianoni határváltozások következtében szétszakadtak, helyettük kényszeresen újak alakultak, de az újak sok esetben nem tudtak olyan módon szervesülni, mint a régiók. A 90-es évek utáni rendszerváltozások és az uniós csatlakozás új regionális szerveződések hozott létre, melyeken belül a Kárpátok-Euro régió megalakulásával újra egymásra találhatnak az országhatáron átnyúló kistájak, s bízunk benne, hogy a kultúrák is.

A vizsgált régió tehát sajátos nyelvi, kulturális lenyomatát képezi a népek, nyelvek, kultúrák egymásra hatásának, mivel a szlovákok, rutének, románok már a középkortól jelen vannak a vizsgált területen (vö. pl. Ács Zoltán 1984: 8–9). A térség alföldi részét a XVIII. század végétől egységes, összefüggő tömbben magyar etnikum lakta s lakja máig is (vö. Borovszky 1910: 256, Csorba 1984). Az északkeleti, keleti régióban az alföldi területekről észak felé haladva folyamatosan csökken a magyarság, növekszik az egyéb pl. szláv, román nemzetiségek aránya. Gömörtől Ungig terjed a Kárpátok széles karéjában a szlovák népesség övezete. Ezzel párhuzamos, ill. egészen Máramarosig húzódik a ruszinok (rutének, kárpátukránok) karéja. Erdélyből Máramarosba és Ugocsába átnyúlik a románok tömbje már a XVIII–XIX. században is. A középkorban a németek (szászok) részben összefüggő, részben

¹ Az OTKA 76239 K pályázat keretében

a városokban szigetszerűen előbukkanó csoportjai – pl. Beregszász, Szatmárnémeti – szintén egészen Máramarosig sorakoznak. A XVIII–XIX. században lengyel és orosz területekről egyre tömegesebben vándorolnak be a zsidók (vö. pl. Borovszky 1910, Csorba 1984). A vizsgált terület két heterogén népességű vármegyéjének etnikai összetétele a XIX. század utolsó évtizedeiben a következőképpen alakult: Szatmár vármegye népességének 77,5% magyar, 19,3% román, 2,9% német, 0,2% kisorosz (vö. Borovszky 1910: 256); Bereg vármegye: magyar 39,92%, orosz (ruszin, ukrán) 52%, német 17,35%, tót, azaz szlovák 0,7% (Lehoczky 1881: 428–31). Köztudott, hogy az e tájon feltűnő nemzetiségi szigetek általában gyorsan asszimilálódtak (vö. Udvari 1991a: 72;) ugyanakkor a nyelvi, kulturális kontaktusok lenyomatai napjainkig megőrződtek.

A nyelvhatárok és a nemzetiségi százalékarányok tehát az évszázadok folyamán jelentősen megváltoztak s változnak egészen napjainkig. Az itt élő népek és a magyarok kultúrájának kapcsolatát Ács Zoltán úgy jellemzi, hogy azok között nem voltak versengések, „..... inkább egymásba illeszkedtek, egymást gazdagították” (Ács Zoltán 1984: 9), ahogy azt a nyelvészeti lexikai vizsgálatok is bizonyítják (l. pl. Kótyuk István, Lizanec Péter, Péntek János, Benő Attila, Udvari István kutatásai).

1997 óta a hármas határ biztosította lehetőséget kihasználva pályázati források bevonásával az országhatár két-két oldalán (magyar-ukrán, magyar-román) 18 településpáron (l. 1. sz. melléklet) kutatjuk, hogyan hatott Trianon a nyelvi változásokra; a határ magyarországi és ukrán, illetve román oldalán található, a szétszakadás előtt szerves kapcsolatban lévő települések jelenlegi nyelvállapotában eltérő geopolitikai körülmények között milyen különbségek mutathatók ki. A vizsgált 18 település lakossága a Trianont közvetlenül megelőző időszakban egy-két család kivételével magyarnak vallotta magát, asszimilálódott ruszinok vagy románok jelenlétére csak a felekezeti megoszlásból tudunk következtetni (vö. Borovszky 1910, Lehoczky 1881, Fábrián 1939, Udvari 1991b). Az eltelt 90 év köztudottan hatott az elcsatolt terület népességének etnikai összetételére is, de a települések lakossága még napjainkban is döntően magyar. A szókészletben ezeken a szinte színmagyar településeken is megőrződtek a korábbi, több száz éves interkulturális, interetnikus kapcsolatok lenyomatai, s a lexikai vizsgálatokból vissza is lehet következtetni a nyelvi, kulturális kontaktusokra, illetve ezek erősségének területi kiterjedésére. A hármas határ jelenléte, a határon inneni és határon túli oppozíció mint vizsgálati szempont adalékokat szolgáltat ahhoz is, hogy az idegen államnyelvi jelenlét, a szláv vagy román nyelvi környezet nyelvi konzerváló hatása érvényesül-e bizonyos interkulturális hatásra visszavezethető lexémák esetében.

A fenti kutatásokhoz kapcsolódó 141 lexéma korpuszából a konferencia témájához illeszkedően, 12 településről kiválasztottunk néhány olyan tájszót, mely a multikulturális népi együttélésnek, a népi–nyelvi kontaktusoknak sajátos nyelvi, kulturális lenyomatát őrzi: *abora*, *murok*, *málé*. E lexémák több száz éve adathatók magyar adatként is, a XVI. század előtt, illetve a XVII. és XVIII. században kerültek nyelvi, kulturális kontaktusok révén a magyar nyelvbe, alkalmasak tehát a nyelv negyedik, ún. kulturális dimenziójának kutatására. Az többdimenziós térképlapokon (a módszertani alapvetést l. T. Károlyi–P. Lakatos 2006: 83–96) ábrázoljuk a lexémák térbeli és társadalmi – az adatközlői csoportok életkora, iskolai végzettsége – dimenziójának disztribúcióját, megjelenítve ezzel a kulturális dimenziót, azaz a lexéma közösségi beágyazottságát mint „a kulturális folytonosság” (Assmann, Jan 2004: 31–35) mutatóját. A vizsgált korpuszt aktív, indirekt módszerrel gyűjtöttük, az adatközlőket az ún. reprezentatív szelekció módszerével választottuk ki (bővebben l. T. Károlyi–P. Lakatos i. m.).

Történeti, néprajzi szempontból a legizgalmasabb az *abora* vagy *abara*, ez a széna tárolására használatos építmény, mely négy földbe ásott oszlopon fel-alá emelkedő fedeles alkotmány. E sajátos objektum a történeti Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros és

Szatmár megye magyar és ruszin parasztjainak jellegzetes építménye (vö. Paládi-Kovács 2001: 292). (A néprajzi és történeti vonatkozásokról l. Paládi-Kovács Attila 1969: 79–101; elterjedtségét Paládi-Kovács 2001: 293. a 2. sz. melléklet mutatja.) A tárgy használatára vonatkozó első adatok Nyugat-Európa területéből származnak, *Berge* és *Barg* néven fordulnak elő a kora középkori német forrásokban (vö. Paládi-Kovács 1969: 91–2), s Paládi-Kovács szerint az építmény nagyjából egyidőben, a XIII–XIV. században terjedt el egyes nyugati szláv területeken, s feltételezhetően a magyar Alföld északkeleti részén is (vö. Paládi-Kovács 1969: 93). Magyar adatként a szó először helynévként adatható a XIV. századból, közsökként a XVI. századból: 1586: *Abara Zena* MNy. 52: 497; 1616: *abora* OklSz; (TESZ I. 90). Kniezsa az ukrán *oborih*, a TESZ az ukrán *oóopte* (*oóopoz* v. *oóopozy* birt. eset) szóból származtatja, etimológiája azonban bizonytalan (vö. Kniezsa 1974: 56–7, TESZ I. 90). A lexémát ukrán eredetűnek tartja Kótyuk István és Lizanec Péter is (Kótyuk 2007: 168; Lizanec 1970: 38). Paládi-Kovács az ukrán etimológiát erősen kétségesnek tartja, a TESZ a német eredetet veti el.

Az *abora* térképlapja (l. 3. sz. melléklet) az ún. hiány- és többlettérképek közé sorolható, hiszen a vizsgált lexéma a települések és az adatközlők egy részénél már ún. „szókészleti hiányként” (vö.: Hegedűs 2005: 100–107) jelentkezett. Jelen esetben a szókészleti hiányt magának a denotátumnak, az aborának mint gazdasági épületnek a hiánya adja; összefügg az adott településen lévő meglétével, illetve hiányával. Térképlapunk igazolja, hogy a lexéma elterjedtsége nem sokat változott a Paládi–Kovács Attila által készített térképhez viszonyítva. A lexéma megterheltsége északról dél felé haladva fokozatosan csökken, ez bizonyíthatja az ukrán eredetet is. Jól kirajzolódik az *abora* izoglosszája: a kárpátaljai Bótrágy és Mezőkaszony településeken 100%-os az ismerete, minden iskolai végzettségű és életkorú adatközlő nyelvhasználati normájának része. Az izoglossza határa Csengersima–Szamosdara vonalán húzható meg, ahol már csupán néhány idősebb adatközlő ismeri a denotátumot, s az azt jelölő lexémát. Bátorligetből, Börvelyből már egyetlen adat sincs, teljes a szókészleti hiány, ismeretlen az *abora* mint építmény is. Az izoglossza kirajzolódása mellett a térképlap tükrözi az országhatár nyelvhasználatot befolyásoló szerepét is, (vö. Lónya–Bótrágy, Barabás–Mezőkaszony, Rózsály–Kispeleske adatai). Az országhatár nem magyarországi oldalán minden korosztály ismeri a lexémát, a magyarországi kutatópontokon viszont a fiatalabb korosztályok körében kevésbé vagy egyáltalán nem ismert a fogalom. Kisebbségben tehát a közösségi emlékezet akkor is megőrzi a tárgy nevét, amikor annak használata visszaszorulóban van, hisz az építmény a helyi kultúra része, olyan sajátos kulturális produktum, amely egyrészt összekapcsolja, másrészt elkülöníti a közösséget más csoportoktól. Az említett településpároktól eltérően a Tiszabecs–Tiszaújlak párról egymáshoz lényegesen közelebb álló adatokat kaptunk. Ennek az is oka lehet, hogy a kárpátaljai település a legvárosiasabb, legpolgárosodottabb jellegű kutatópontunk, s ez a környezetben, a tárgyi kultúrában is kifejezésre jut. A térképlap igazolja, hogy elemzéseinkben a dimenzionális szemlélet negyedik tényezőjének tartható kulturális dimenzióval is számolnunk kell.

A 4. számú térképlapon vizsgált szláv eredetű *murok/murkó* 'sárgarépa' táji lexémák különböző időben, más-más hangfejlődési utat bejárva honosodtak meg a magyar nyelvjárásokban. A *murok* a XVI. századi forrásokban jelenik meg először magyar adatként, csakúgy mint a sárgarépa (vö. Régi magyar glosszárium 43). Elsőként egy 1516-ban kiadott, a Kolozsvári Református Kollégium könyvtárában található könyv üres helyeire beírt 75 növény latin-magyar nevének jegyzékében maradt fenn a *pasztinák* magyar megfelelőjeként, *mwrk* alakban (vö. Viski Károly 1905: 2001; Régi Magyar Glosszárium 43). A mai *murok* szóalak 1577-ből adatható 'sárgarépa' jelentésben (TESZ II. 978). A magyarba közelebből meg nem határozható szláv nyelv régi, kikövetkeztetett **mьrky* szavának a magyar tővégi magánhangzók lekopása előtti időben való átvétele (vö. TESZ II. 978). A *murkó* a Kárpát-

ukrán (ruszin) *морков* 'sárgarépa' későbbi átvétele, mai alakja *o > u* zártabbá válással *s* a tövégi *-β* vokalizációjával alakulhatott ki (vö. TESZ II. 978; Kótyuk 2007:263). A két lexémaváltozat izoglosszája, kulturális határa határozottan kirajzolódik.

A *murkó* a beregi településeken (Lónya–Bótrágy, Barabás–Mezőkaszony), a *murok* a szatmári településeken (Rozsály–Kispeleske, Csengersima–Szamosdara, Börvely—Bátorliget) használatos, az ugocsai településpár (Tiszabecs–Tiszaújlak) pedig az átmenetiséget képviseli. A *murok* mellett kisebb megterheltséggel a *murkó* is megjelenik a határ mindkét oldalán. Ugyanakkor a térkép nagyon jól tükrözi az országhatár két oldalán a használati különbséget is, a magyarországi településeken a standard és a dialektális változatok arányának erősen a standard irányába való eltolódását (vö.: pl. Lónya–Bótrágy, Rozsály–Kispeleske, Csengersima–Szamosdara). Az anyaországi oldalon a *sárgarépa* a legjellemzőbb variáns – minden településen 70%-nál nagyobb arányban jelenik meg. A határon túl a standard lexéma jobban szociokulturális tényezők függvénye (pl. Bótrágy–Börvely: a fiatal adatközlőknél jelenik meg nagyobb arányban; Börvely: az iskolai végzettség függvénye is). A térképlapok tükrözik azt is, hogy a partiumi beszélőközösségek (Kispeleske, Szamosdara, Börvely) kedvelik a *murok* lexémát, az adatközlők kétharmada (Kispeleske, Börvely), sőt háromnegyede (Szamosdara) adja meg a táji lexémát. Ez nem véletlen, hisz ismeretes, hogy a partiumi és az erdélyi magyarság számára a *murok* nem csupán egy növény neve, hanem a kultúra, az identitás része, a *murok* az interneten is él, számtalan receptben népszerűsítik, az erdélyiség szimbóluma. Ahogy Papp Sándor Zsigmond (2006) megfogalmazza: „Az identitás nem tréfadolog. De hát hogy is lehetne otthonos a répa? Ez az ormótlan, elfajzott állat? Hát ebben nincs semmi a murok eredendő kecsességéből?! Egy murok bármikor tánra perdülhet, míg a répa csak bambán árulná a petrezselymet. A répa földhözragadt, mentes minden költői vonzalomtól, a répában a nyelv inkább a szűkmarkúságáról, esztelen kuporgatásáról vall, semmint gazdagságát mutogatná. Nem beszélve arról, hogy a murok mögé bármikor felsorakozhat az egész történelem, Erdély fény- és aranykora, Bethlenék és a transzszilvanizmus, Fadrusz és Dsida mind ott tülekednek. Hát hogy lehet minderről egy egyszerű vállrándítással lemondani? A murok a mi testünk és vérünk” (<http://pappsandorzsizmond.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=9&p=98> 2011.07)

Ezzel szemben a magyarországi kutatópontokról arra is van példa, hogy az adatközlő a dialektális változatot idegennek, ukránosnak tartja: „az ukrájnosok murkónak mondják”. Említést érdemel az is, hogy a környező magyarországi beszélőközösségekben a *murok* a *Daucus carota*, azaz a *vadrépa* (vö. Csapody Vera–Priszter Szaniszló 1966: 168) gyomnövény neve.

Az 5. számú térképlapon szereplő tájszó, a *málé* 'kukorica' XVII. századi román kontaktushatás révén jelent meg az északkeleti nyelvjárások néhány csoportjában. A román nyelvjárási *mălái* 'kukorica kukoricaföld' jelentésű szó átvétele, mely átkerült az ukránba is: *мáлаї* (vö. Bakos 1982: 238–9). A *málé* 'kukorica' jelentésben az északkeleti régióban csak Szatmárban és Ugocsában terjedt el, Beregre nem jellemző. A környező nyelvjárásokban (Szabolcs, Hajdú) a *málé* 'kukoricalisztból készült sült étel' (vö. ÚMTsz. III. 970–71), mely az azonos jelentésű román *mălái lexéma* átvétele. A *kukorica* jelentésű *málé* izoglosszája jól kirajzolódik (Tiszabecs–Tiszaújlak, Kispeleske–Rozsály, Csengersima–Szamosdara), a beregi kutatópontokon nem használják. Az országhatár elkülönítő szerepe határozottan látszik a településpárok összevetésében: Kispeleskén és Szamosdarán a legmegterheltebb, az összes adat mintegy kétharmadát teszi ki, Rozsályban és Csengersimán csak egyharmadát. A *málé* az izoglosszán belül a magyarországi településeken is a nyelvhasználati norma része, megterheltsége a szociokulturális változókkal korrelál, de nincs olyan település, ahol valamelyik életkori vagy iskolai végzettség szerinti csoport ne használná. A térképlapokon jól kirajzolódik, hogy Kispeleske kivételével a

dialektális lexémavariánsokból a standardba való átmenet egy köztes, területileg nagy kiterjedtségű s ezért kevésbé nyelvjárásiasnak érzett változón, a *tengerin* keresztül történik. A magyarországi kutatópontokon a *málé* és a *tengeri* lexémavariánsok megterheltsége izoglosszán belül közel azonos, a kisebbségi magyar kutatópontokon viszont a *tengeri* megterheltsége a standard *kukoricánál* is kisebb. Ez annak is következménye lehet, hogy kisebbségben lényegesen kisebb azonnyelvi – nyelvjárási és köznyelvi – kontaktushatás éri s érte különösen a kilencvenes rendszerváltás előtti években a beszélőközösségeket, mint többségi magyar területeken. Különösen jól reprezentálja ezt a romániai Kispeske és Szamosdara, az a két település, amelyet nem csak az országhatár, hanem a rossz infrastruktúra is elzárt a környező magyar településektől.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a többdimenziós nyelvföldrajzi ábrázolás a nyelv kulturális dimenziójának megjelenítésében is többletet ad a hagyományos ábrázolással szemben, hiszen a területi elterjedtséget mutató térképlapokon (vö. 2. és 3. sz. melléklet) nemcsak az látszik, hogy az adott közösség használja, megőrizte az adott denotátumot s annak nevét, hanem az is, hogy milyen az adott denotátumhoz kapcsolódó lexéma lokális és társadalmi disztribúciója. Élesen elkülönül a vizsgált lexémák országhatáron inneni és országhatáron túli közösségi beágyazottsága az által, hogy a használati gyakoriságot az ábrázolási technika hozzárendeli a szociokulturális, azaz az életkori és iskolai végzettségi változókhoz. Az a tény, hogy a vizsgált lexémák a határon túl általában minden életkori és iskolai végzettség szerinti csoportban ismertek, igazolja, hogy a kisebbségi beszélőközösségekben az „emlékezés (a múlthoz való viszony), az identitás és kulturális folytonosság (hagyományteremtés)” (vö. Assmann, Jan 2004: 16) sokkal erősebb közösségi szervezőerő, mint a többségiekben. A magyarországi beszélőközösségekben a kulturális folytonoságnál, a múlthoz való viszonynál sokkal határozottabban megmutatkozik a jelenhez való kötődés a felfelé való igazodásban, a standard lexémaváltozatok magas használati gyakoriságával, s ezzel egy másfajta, a tágabb közösséghez kapcsolódó identitás megvallásában. A *murok/murkó* és a *málé* többdimenziós térképlapjának elemzése alátámasztja azt a feltételezésünket is, hogy az országhatáron túli beszélőközösségekben a másodnyelvi hasonló hangzású lexéma szintén erősíti a dialektális variánsok továbbélését, azaz a nyelvi változásokat lassítja, figyelembe vehető tehát a fáziskésés okaként is.

Hivatkozások

- Ács Zoltán 1984. *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Andrásfalvy Bertalan (1980) Néprajzi csoport, kistáj és régió. In: Ortutay Gyula (főszerk.) *Népi kultúra – népi társadalom*. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve XI–XII. Budapest, 39–58.
- Assmann, Jan 2004. *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- Bakos Ferenc 1982. *A magyar szókészlet román elemeinek története*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Borovszky Samu 1910. Szatmár vármegye. *Magyarország vármegyéi és városai*. Országos Monográfiai Társaság, Budapest.
- Csapody Vera–Priszter Szaniszló 1966. *Magyar növénynevek szótára*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
- Csorba Csaba 1984. A Tiszán inneni régió néptörténeti vázlata. In: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula (szerk.): *Interetnikus kapcsolatok Magyarországon*. Hernann Ottó Múzeum, Miskolc. 118–26.
- Fábián Sándor (szerk.) 1939. *Szatmár, Ugocsa és Bereg k. e. e. vármegyéik 1924–1938*. A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest.

- Hegedűs Attila 2005. *A változó nyelvjárás*. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 7. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba.
- Knieszsa István 1974. *A magyar nyelv szláv jövevényszavai*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Kósa László 1998. *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880–1920)*. (Harmadik, bővített kiadás.) Planétás Kiadó, Budapest.
- Kótyuk István 2007. Иштван Котюк. *Украинские заимствования в ужанском венгерском говоре. Ньиредьхаза*
- Lehoczky Tivadar 1881. *Bereg vármegye monográfiája*. I. Általános rész. Pallacsk Miksa Nyomda, Ungvár.
- Lizanec P. M. 1970. Magyar–ukrán nyelvi kapcsolatok (a kárpátontúli magyar nyelvjárások alapján). Uzshorod.
- Lizanec Péter 1993: Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: Lizanec Péter és Horváth Katalin (szerk.) *Az Ungvári Hungarológiai Intézet Tudományos Gyűjteménye*. Intermix Kiadó, Ungvár. 50–56.
- Nemes Nagy József 2000. Jegyzetek a modernkori térbeliség fogalmainak értelmezéséhez. In: Dövényi Zoltán (szerk.): *Alföld és nagyvilág*. Tanulmányok Tóth Józsefnek. MTA FKI, Budapest, 143–149.
- Nemes Nagy József 1997. Régiók, regionalizmus. *Educatio* . 3:407-23.
- Paládi-Kovács Attila 1969. Az abara. Egy szénatároló építmény a magyar parasztok gazdálkodásában. In: Ortutay Gyula (főszerk.) *Népi kultúra – népi társadalom*. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának Évkönyve II–III. Akadémia Kiadó, Budapest. 79–101.
- Paládi-Kovács Attila 2001. Rétgazdálkodás. In: Paládi-Kovács Attila (szerk.) *Magyar Néprajz II. Gazdálkodás*. Akadémia Kiadó, Budapest. 240–294.
- Papp Sándor Zsigmond 2006. A murok. <http://pappsandorzsizmond.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=9&p=98> (2011. 07).
- Péntek János 1981. A román–magyar nyelvi kölcsönhatás néhány szemantikai vonatkozása. *Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények* XXV:77–81.
- Péntek János – Benő Attila 2003. *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban*. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 1. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár.
- Régi magyar glosszárium. Szótárak, szójegyzékek és glosszák egyesített szótára*. Szerk. Berrár Jolán és Károly Sándor. Akadémia Kiadó, Budapest. 1984.
- TESZ.: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III*. Főszerk. Benkő Loránd. Akadémia Kiadó, Budapest. 1967–76.
- T. Károlyi Margit–P. Lakatos Ilona 2006. A többdimenziós nyelvföldrajzi ábrázolás lehetőségei a hármas határ menti korpuszban. *Magyar Nyelvjárások XLIV*: 83–96.
- Udvari István 1991a. A ruszin csoportok nyelvi folyamatairól. In: Győri Nagy Sándor–Kelemen Janka (szerk.): *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében I*. Széchenyi Társaság, Budapest, 72–88.
- Udvari István 1991b. A munkácsi görög katolikus püspökség lelkészségeinek 1806. évi összeírása. *Honismeret* 1991. 3. sz. 66-73.
- ÚMTsz III. *Új Magyar Tájszótár III*. K–M. Főszerk. B. Lőrinczy Éva. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Viski Károly 1905. Nyelvmélt a Kolozsvári Ref. Kollégium Könyvtárában. *Magyar Nyelvőr* 34: 200–203.

SUMMARY

Our presentation is closely related to the congress theme, as we wish to speak about linguistic and cultural alterations in a region revealing spatial and temporal changes. We investigate the characteristics of the spatial and social distributions of three lexemes appearing in dialects due to intercultural impacts: *abora* (an edifice for storing hay), *murok* (carrot) and *málé* (maize). We examine them by using dimensional linguistic geographical maps that present the frequency of the lexemes in terms of social indicators. Our research has been carried out along the borders in the historical Bereg, Ugocsa and Szatmár Counties in Hungary, Ukraine and Romania. This area lies in the intersection of peoples, languages and cultures, thus providing the opportunity to examine the linguistic and language use consequences of intercultural impacts as well. The word *abora* as a peculiar edifice for storing hay has its origin in Western Europe, and supposedly it was adopted in certain western Slavic regions and the north-eastern part of the Hungarian Great Plain during the 13–14th centuries. The word probably appeared in the Hungarian language by Ukrainian mediation. *Abora* can be found exclusively where Ukrainian / Rusyn linguistic contacts are detected. The dialectal equivalents of carrot, the *murok* and *murkó* lexemes appeared in Hungarian dialects at different times, and their present forms are the results of different evolutionary phonological tendencies. The earlier, the *murok* derives from an unidentified Slavic language and got into Hungarian before the omission of the stem-final vowel, while *murkó* is a later adoption of the Rusyn *murkov*. Linguistic geographical maps reveal that *murkó* is used in Bereg and Ugocsa, while *murok*, together with *málé* deriving from the Romanian dialectal *mălai* (maize), can be found in the Szatmár language use. Our research proves that second language linguistic and cultural impacts strengthen the position of dialectal lexemes within speaking communities.